

Asevelvollisuuden taloudelliset vaikutukset

Panu Poutvaara

Professori, Münchenin yliopisto

Osastonjohtaja, Ifo-instituutti

1. Johdanto

Sotilasstrategit, historioitsijat, filosofit ja poliitikantutkijat ovat väitelleet jo vuosisatoja asevelvollisuuden ja ammattiarmeijan keskinäisestä paremmuudesta. Myös taloustieteilijät ovat osallistuneet debattiin Adam Smithistä alkaen. Jo Smith (1776) toi esille keskeisimmät taloustieteen argumentit asevelvollisuutta vastaan: suhteellisen edun ja erikoistumisen. Sittenkin Milton Friedman oli keskeisessä roolissa komiteassa, jonka suosituksesta Yhdysvallat siirtyi Vietnamin sodan jälkeen asevelvollisuudesta vapaaehtoisuuteen.

Neuvostoliiton romahduksen ja kylmän sodan lopun jälkeen kasvava joukko Euroopan maita on luopunut asevelvollisuudesta. Kuten kuvioista 1 käy esille, vain harvat läntiset demokraatit käyttävät enää asevelvollisuutta. Ruotsi siirtyi vapaaehtoisuuteen tänä vuonna, ja Saksakin ollaan siirtymässä pois asevelvollisuudesta, vaikka se ei vielä kuviossa näytkään. Aasiassa, Afrikassa ja Latinalaisessa Amerikassa asevelvollisuus on yhä hallitseva, joskin useat vauraammat maat näilläkin mantereilla (kuten

Japani, Etelä-Afrikka, Chile, Argentiina ja Uruguay) ovat luopuneet siitä.

2. Suhteellinen etu ja erikoistuminen

Ihmiset eroavat lahjakkuuksiltaan. Esimerkiksi hyvä kirurgi saattaa olla huono opettaja, kun taas hyvä opettaja voi olla huono kirurgi. Tämän vuoksi työnantajat, mukaan lukien julkinen sektori, tyypillisesti palkkaavat työntekijänsä koulutetuista ammattilaisista – poikkeuksena armeija asevelvollisuutta edelleen käyttävissä maissa. Kuitenkin suhteellinen etu ja erikoistuminen toimivat myös julkisella sektorilla. Hyvä sotilas saattaa olla huono sairaanhoitaja ja hyvä sairaanhoitaja huono sotilas. Harva kansalainen toivoo, että terveydenhuollon ammattilaiset tai poliisit korvattaisiin pakolla muutamaksi kuukaudeksi tai vuodeksi rekrytoituilla tilapäistyöntekijöillä.

Moderni yhteiskunta perustuu työnjakoon ja erikoistumiseen. Palkkataso ja sen muutokset ohjaavat työvoiman kohdentumista ja luo-

Kuvio 1. Asevelvollisuutta käyttävät ja siitä luopuneet maat

Vaalea: Ei asevelvollisuutta

Tumma: Asevelvollisuus käytössä

Keskisävy: Asevelvollisuus poistumassa kolmessa vuodessa

Poikkeukset: Costa Rica, Grönlanti, Haiti, Islanti ja Panama: ei asevoimia

Irak ja Länsi-Sahara: Ei virallista tietoa

Lähde: <http://en.wikipedia.org/wiki/Conscription>

vat kannustimia kouluttautua aloille, joilla työnantajien maksuhalukkuus on korkein. Vapaaehtoisuuteen perustuvassa maanpuolustuksessa tämä pätee myös armeijaan. Mitä suurempi joukko ja mitä paremmin koulutettuja vapaaehtoisia halutaan, sitä korkeammaksi vaadittava palkka muodostuu.

Asevelvollisuuden puolustajat vetoavat monesti siihen, että ammattiarmeija tulisi valtiolle huomattavasti kalliimmaksi. Asevelvollisuuden näennäinen edullisuus valtion budjetissa johtuu kuitenkin siitä, että yksilötason kustannukset jäävät laskematta. Paras mitta asevelvollisuuden yksilötasolla aiheuttamille kustannuksille on summa, jolla asevelvollinen olisi valmis sitoutumaan palvelukseen vapaaehtoisesti.

3. Asevelvollisuuden dynaamiset vaikutukset

Armeija- tai siviilipalvelusaika merkitsee varusmiehelle työuran keskeytymistä tai opintojen pitkittymistä. Koska palkkataso nousee työkokemuksen mukana, asevelvollisuuden pitkän aikavälin kustannus kertyy vielä vuosikausia palveluksen jälkeen matalampina palkkoina. Imbens ja van der Klaauw (1995) osoittivat, että asevelvollisuuden suorittaminen laski Alankomaissa ansiotasoa keskimäärin viidellä prosentilla vielä 10 vuotta palveluksen jälkeen. Cipollone ja Rosolia (2007) tarkastelevat tietyllä Italian alueella maanjäristyksen jälkeen tiettyjen ikäluokkien miehille asepalveluksesta

myönnetyn vapautuksen vaikutuksia koulutautumiseen. He huomaavat, että asepalveluksesta vapautetuissa ikäluokissa sekä miesten että naisten todennäköisyys käydä lukio loppuun kasvoi.

Sekä verotuloilla rahoitettu armeija että asevelvollisuus nojaavat valtion pakkovaltaan: ensin mainittu fisikaalisten verojen keruussa, jälkimmäinen pakolliseen työpalveluun määräämisessä. Ei ole teoreettisesti etukäteen selvää, kumpi aiheuttaa pahemmat tehokkuuskustannukset. Lau ym. (2004) tarkastelevat tätä dynaamisessa yleisen tasapainon mallissa, jossa taloudenpitäjät jakavat aikansa joka periodi työhön, koulutautumiseen ja vapaa-aikaan. Heidän mallissaan asevelvollisuus osoittautuu tehottomammaksi jokaisella parametriyhdistelmällä. Joillakin parametriarvoilla jopa palveluksesta vapautettu osa ikäryhmästä kärsii hieman asevelvollisuudesta pienentyvien verotulojen ja sitä kautta kasvavan veropaineen kautta jopa tilanteessa, jossa asevelvollisille ei maksettaisi mitään. Usein palveluksesta vapautetut kuitenkin hyötyvät verotaakan siirrosta palvelukseen määrättyille.

Keller ym. (2009) tarkastelevat asevelvollisuuden yhteyttä talouskasvuun OECD-maissa vuosina 1960–2000, käyttäen lähtökohtana Mankiw ym. (1992) henkiselä pääomalla laajennettua Solowin kasvumallia. Kielteinen kasvovaikutus on sitä pahempi, mitä suurempi osa työikäisestä väestöstä joutuu palvelukseen, ja mitä pitempi keskimääräinen palvelusaika on. Tilastollisen analyysin perusteella kielteinen kasvovaikutus koskee nimenomaan pakollista palvelua. Puolustusmenojen osuudella bruttokansantuotteesta ei ole talouskasvuun tilastollisesti merkitsevää vaikutusta. Vaikutukset näyttävät tulevan armeijassa vietetyn ajan kielteisistä vaikutuksista koulutusinvestointeihin.

Keller ym. (2010) osoittavat, että asevelvollisuuden käyttö oli samana ajanjaksona samoissa maissa negatiivisessa yhteydessä korkea-asteen koulutukseen osallistumiseen.

4. Asevelvollisuus ja armeija

Asevelvollisuus vääristää taloudellisia kannustimia myös armeijan sisällä. Kun ”halpoja” varusmiehiä on saatavilla runsaasti, armeijassa tulee kannustin käyttää liikaa työvoimaa ja liian vähän pääomaa. Maanpuolustuksen ollessa kyseessä tämä tarkoittaa käytännössä liian vähäistä panostusta aseistukseen ja muuhun teknologiaan. Reservien todellisten kustannusten tullessa läpinäkyviksi puolustusvoimien niukat resurssit voitaisiin kohdistaa tehokkaammin etsittäessä oikeaa tasapainoa henkilöstömenojen, mukaan lukien reservi, ja materiaalihankintojen välillä.

Saksassa asevelvollisuutta on jopa puolustettu sillä, että sairaalat ja vanhainkodit tarvitsevat siviilipalveluksen valinneiden halpaa työvoimaa. Tämäkin argumentti sekoittaa kirjanpidolliset ja taloudelliset kustannukset. Asevelvollisuuden taloudellinen rasite muulle yhteiskunnalle pitää sisällään asevelvollisten menettyn työpanoksen heidän omalla alallaan. Sairaaloissa tämä tarkoittaa hoitamatta jääviä potilaita, yritysten tutkimusosastoilla tekemättä jääviä innovaatioita, kouluissa pulaa pätevistä opettajista. Osa asevelvollisten elinkaaritulon laskusta tulee muun yhteiskunnan jaettavaksi menettettyjen verotulojen kautta.

Toisinaan asevelvollisuutta puolustetaan väitteellä, että asevelvollisuusarmeija turvaisi armeijan demokraattisen kontrollin, tai tekisi epäsuositut sotilaalliset seikkailut vaikeammiksi. Natsi-Saksa, Neuvostoliitto ja Mussolinin Italia käyttivät kaikki asevelvollisuutta, kuten

tekee myös valtaosa nykyisistä diktatuureista. Huomattakoon, että sotilasvallankumoukset on usein tehty asevelvollisarmeijoilla. Esimerkkeinä mainittakoon Argentiina (1976), Brasilia (1963), Chile (1973), Kreikka (1967) ja Turkki (1980). Choi ja James (2003) puolestaan tarkastelevat systemaattisesti vuosien 1886 ja 1992 välisiä konflikteja, havaiten että useammin konflikteihin osallistuvat maat käyttävät useammin asevelvollisuutta. Vaikka kausaalisuuden suunta on epäselvä, ainakaan se ei tue väitettä asevelvollisuuden rauhaa edistävästä vaikutuksista.

5. Asevelvollisuuden poliittinen tuki

Edellä kuvattujen argumenttien perusteella voi vaikuttaa yllättävältä, että asevelvollisuusjärjestelmä on säilynyt myös joissakin moderneissa demokratioissa, kuten Suomessa. Osaselitys asevelvollisuuden poliittiselle tuelle on sen kohdentuminen elinkaaren alkuvaiheeseen. Valtaosa äänestäjistä on ylittänyt asevelvollisuusikänsä, kun taas alle 18-vuotiailla ei ole äänioikeutta. Näin ollen asevelvollisuuden todelliset kustannukset koee itse vain murto-osa äänestäjistä. Asevelvollisuuden poliittista tukea synnyttää myös se, että huomattava osa äänestäjistä sekoittaa kirjanpidolliset ja todelliset taloudelliset kustannukset, kuvitellen että asevelvollisuus on taloudellisesti edullinen ratkaisu.

Poutvaara ja Wagener (2007) osoittavat, että asevelvollisuuden poistaminen Pareto-parannuksena voi vaatia iästä riippuvia veroja, jotta vanhemmat ikäluokat eivät joutuisi maksamaan maanpuolustusta kahdesti, ensin asevelvollisuutena ja sitten tavallisina veroina. Heidän mallissaan ei ole mukana eläkkeitä. Käytännössä vanhemmat ikäryhmät saavat

osan nuorempien ikäryhmien asevelvollisuudesta luopumisesta saamasta hyödyistä näiden maksamina korkeampina eläkevakuutusmaksuina.

Osaltaan asevelvollisuuden poliittista tukea voi selittää historialla: asevelvollisuusarmeija auttoi Suomen itsenäisyyden pelastamisessa toisessa maailmasodassa. Onkin aivan perusteltua kysyä, mikä olisi sen vaihtoehto Suomen kaltaisessa laajassa maassa?

6. Vapaaehtoiset reservit?

Pienempi, mutta nykyistä paremmin koulutettu ja varustettu reservi voidaan koota ilman asevelvollisuutta reserveihin vapaaehtoisesti sitoutuvista miehistä ja naisista, jolle maksetaan asianmukainen korvaus. Jo nyt kansainvälisesti paljon kiitosta saanut rauhanturvatyöme sekä vapaaehtoinen maanpuolustustoiminta tuovat arvokkaan panoksen puolustuskykymme ylläpitämiseen.

Vapaaehtoisuuteen pohjaavassa järjestelmässä palvelusaikoja voitaisiin eriyttää nykyistä enemmän. Paljon osaamista vaativiin tehtäviin koulutettavat voisivat palvella nykyistä pitempään, ja osallistua useammin kertausharjoituksiin. Tilanne, jossa asevelvollisia koulutetaan reserviin ilman että heidän taidoistaan pidetään huolta riittäväillä kertausharjoituksilla, on tuhlausta. Vapaaehtoisuuteen pohjautuvassa järjestelmässä määrää korvattaisiin laadulla. Tämä luonnollisesti edellyttää, että koko ikäluokkaa ei tarvita reserveihin. Esimerkiksi Israelissa, jossa asevelvollisuus koskee sekä miehiä että naisia, siirtyminen vapaaehtoisuuteen ei onnistuisi ilman, että reservien koosta tingitään. Suomessa ja muissa maissa, joissa asevelvollisuus koskee vain miehiä, siirtyminen on mahdollista.

7. Tasa-arvonäkökohtia

Suomessa ollaan syystäkin ylpeitä sukupuolten välisen tasa-arvon suhteellisen hyvästä toteutumisesta. Sukupuolisyrjivä asevelvollisuus on pahasti ristiriidassa tasa-arvoihanteen kanssa. Ajatusleikkinä voi kysyä, millaisia reaktioita syntyisi jos miehille tai naisille määrättäisiin lakisääteisesti erilaiset tuloveroasteet? Asevelvollisuus vastaa miehille asetettua ylimääräistä veroa, joka kerätään rahan sijasta pakollisena työpalveluna.

Vapaaehtoisuuteen pohjaavan mallin kustannuksia kauhistelevilta voi kysyä, onko oikein sytätä asevelvollisuuden taloudellinen taakka lähes kokonaan nuorille itsenäistä elämänsä aloitteleville miehille? Eikö olisi oikeudenmukaista, että maanpuolustukseen sitoutuville miehille ja naisille maksettaisiin kohtuullinen korvaus menetetyistä työtuloista ja viivästyneestä urakehityksestä? Kustannukset tulisi rahoittaa kaikilta kansalaisilta perittävillä veroilla.

8. Lopuksi

Väestön ikääntyminen ja suurten ikäluokkien siirtyminen eläkkeelle ovat merkittävä haaste Suomen kansantaloudelle. Uhkaavan työvoimapulan oloissa on entistäkin tärkeämpää, että jokaisen suomalaisen osaaminen tulee käytettyä mahdollisimman tehokkaasti. Nykyistä pienempi ja tehokkaammin koulutettu reservi merkitsisi suurempaa työelämässä olevien joukkoa ja korkeampia verotuloja. Osa asevelvollisuuden purkamisesta tulevasta kansantaloudellisista säästöistä voitaisiin ohjata materiaalihankintoihin. Tällöin nykyistä vahvempi armeija voitaisiin saavuttaa pienemmillä kansantaloudellisilla kokonaiskustannuksilla. Vahva kan-

santalous pystyy rahoittamaan myös maanpuolustuksensa heikompa paremmin. □

Kirjallisuus

- Choi, S.-W. ja James, P. (2003), “No Professional Soldiers, No Militarized Interstate Disputes? A New Question for Neo-Kantianism”, *Journal of Conflict Resolution* 47: 796–816.
- Cipollone, P. ja Rosolia, A. (2007), “Social Interactions in High School: Lessons from an Earthquake”, *American Economic Review* 97: 948–965.
- Imbens, G. ja van der Klaauw, W. (1995), “Evaluating the Cost of Conscription in The Netherlands”, *Journal of Business and Economic Statistics* 13: 207–215.
- Keller, K., Poutvaara, P. ja Wagener, A. (2009), “Military Draft and Economic Growth in OECD Countries”, *Defense and Peace Economics* 20: 373–393.
- Keller, K., Poutvaara, P. ja Wagener, A. (2010), “Does Military Draft Discourage Enrollment in Higher Education?”, *FinanzArchiv* 66: 97–120.
- Lau, M.I., Poutvaara, P. ja Wagener, A. (2004), “Dynamic Costs of the Draft”, *German Economic Review* 5: 381–406.
- Mankiw, N.G., Romer, D. ja Weil, D.N. (1992), “A Contribution to the Empirics of Economic Growth”, *Quarterly Journal of Economics* 107: 407–437.
- Poutvaara, P. ja Wagener, A. (2010), “To Draft or Not to Draft? Inefficiency, Generational Incidence, and Political Economy of Military Conscription”, *European Journal of Political Economy* 23: 975–987.
- Smith, A. (1776), *An Inquiry into the Nature and Causes of the Wealth of Nations*, uusi painos teoksessa Todd, W.B. (toim.) (1976), *Glasgow Edition of the Works and Correspondence of Adam Smith*, Vol. I, Oxford: Oxford University Press.